

Plénium živých bytostí

Studující v lekci zažívají, jaké by to mohlo být, kdyby zvířata, stromy a další mimolidské entity měly hlas a mohly říkat, co potřebují. Společně hledají, jak by mohl vypadat návrh domu, který chtějí lidé postavit blízko lesa. Všichni, na které situace může dopadnout, se účastní pléna živých bytostí, kde spolu mluví, hledají vzájemné potřeby a přemýšlí nad řešeními. Lekce pracuje s tématy: komunikace, vztah člověka a přírody, empatie, hlasy, které nejsou slyšet, pocity a potřeby.

Délka: 90 minut

Předměty: umění a kultura, přírodopis, výchova k občanství

Věk: 2. stupeň ZŠ, SŠ

Typ: lekce

Vytvořeno: 2025

Autoři: Eva Novotná (Národní galerie Praha), Dan Vykoukal (Pedagogická fakulta MU, Evangelické gymnázium a základní škola Brno)

Pomůcky: vytištěné popisy rolí (příloha 1), papíry, tužky, flipcharty/tabule, fixy, dataprojektor, počítač, libovolný obrázek/fotka lesa, louky a potůčku k promítnutí, vytištěné obrázky 4 zvířat (volitelné)

Vzdělávací cíle:

- Studující imaginují, jaké by to bylo, kdyby mimolidské bytosti měly hlas a mohly přímo ovlivňovat lidskou aktivitu.
- Studující slyší potřeby těch, kteří nejsou slyšet, a přetváří plány tak, aby vedly ke kompromisu nebo k souzvuku (zvýšit ochotu k hledání kompromisu).
- Studující vnímají potřeby druhých a naslouchají jim.
- Studující se otevírají experimentu a zkouší si myšlení „out of the box“.
- Studující posilují emoční a smyslové vnímání, užívají metaforický jazyk.

Postup:

1. Evokace (10 minut)

Položte studujícím na úvod níže uvedené otázky. Můžete je nechat otázky zodpovědět ve dvojicích, menších skupinách či udělat kruh, ve kterém postupně všichni odpoví.

- *Kdybyste měli popsat, jak se dnes nebo právě teď cítíte, jaké zvíře by vaše pocity nejlépe vystihovalo?*
- *Co byste jako to zvíře potřebovali?*
(např. „Dneska se cítím jako kočka, kterou někdo moc rychle probudil, a potřebovala by si někde zalézt a spát.“)

TIP:

Můžete zkusit metodu 4 rohy a do každého rohu místnosti umístit obrázek s nějakým vybraným zvířetem (např. velryba, lenochod, křeček, kůň...). Studující se rozmístí do rohů/ke zvířatům dle své volby a následně ve skupině sdílí, proč si vybrali právě toto zvíře a co by jako toto zvíře potřebovali. Při této variantě je možné nechat ve středu místnosti prázdný papír symbolizující jakékoli jiné zvíře pro ty, kteří se neztotožnili se žádným z nabízených.

Představte, o čem bude tato lekce. Zde je možné úvodní slovo: „Dnes se budeme věnovat vztahu člověka a přírody. Budeme si představovat, jaké by to bylo, kdyby různé živé bytosti mohly mluvit do toho, co děláme my lidi. Aktivita bude trvat dvě vyučovací hodiny. Budeme se vžívat do různých rolí a vyzkoušíme si tzv. plénium. Na konci lekce budeme mluvit o tom, jak jinak může vypadat vztah lidí a přírody.“

2. Práce s rolemi (15 minut)

Představte jednotlivé bytosti, které v příběhu budou vystupovat (popis bytostí viz příloha 1):

- člověk (6–8 osob)
- společenství stromů (4 osoby)
- žížaly a půdní rozkladači (2–4 osoby)
- spárkatá zvěř (2–4 osoby)
- velké šelmy (2–4 osoby)
- včely a další opylovači (2–4 osoby)
- dravci (2–4 osoby)
- voda v krajině (2–4 osoby)
- zajíci a drobní hlodavci (2–4 osoby)

U každé bytosti je uveden doporučený počet studujících, kteří ji mají zastupovat. Požádejte studující, aby si vybrali bytost, která je láká a do které se chtějí vcítit. Upozorněte je, že role člověka bude během diskuze komunikačně náročnější. Jakmile bude jasné, kdo zastupuje kterou bytost, rozdejte studujícím popisy rolí (příloha 1) a nechte je se rozdělit do příslušných skupin bytostí.

Po přečtení rolí se studující ve skupinách pobaví o těchto otázkách (mimo role člověka):

- Co vnímám, že je pro moji bytost opravdu důležité?
- Co z toho, co je pro mě podstatné, by mě vážně ohrozilo, kdybych to ztratil/a?“
- Čím přispívám ku prospěchu celku/ekosystému?
- Která z dalších bytostí ve hře je pro můj život významná a ohrozilo by mě, kdyby se jí něco stalo?

Ti, kteří zastupují člověka/rodinu mezitím připravují svůj návrh na stavbu domu. Vychází přitom z popisu, který dostali, a mohou jej obohatit o další charakteristiky. Návrh domu i zahrady by měli načrtnout na velký arch papíru, využijí to při představení na plénu i zaznačení reakcí od ostatních bytostí.

Po tomto kroku by bytosti měly být studujícím bližší a představitelnější. Řekněte jim, že následně vstoupíte do modelové situace – pléna živých bytostí, a vyzvěte je, aby se vžili do role jejich živé bytost.

3. První plénium (15 minut)

Postavy člověka/rodiny mají návrh – chtějí si postavit dům na kraji lesa. Všechny ostatní bytosti jsou pozvány do společného pléna, na poradě, kde budou mluvit o tom, co by to pro ně znamenalo. Budete hledat možnou cestu, která bude přijatelná pro všechny bytosti.

Důležitá je role **facilitátora/ky pléna** - může ji zastávat pedagog, případně se jí může ujmout někdo ze studujících, pokud se na to cítí.

Facilitující:

- Vytváří prostor pro sdílení návrhů a reakcí na něj. Používá např. otázky: „Co si přejete říct, aby ostatní porozuměli tomu, co potřebujete? Chcete se na něco druhého doptat, abyste mu více porozuměli?“
- Podporuje diskuzi a zajišťuje, aby zazněly hlasy všech bytostí/skupin bytostí.

- Podporuje porozumění mezi jednotlivými bytostmi. Ptá se např. „*Jak rozumíš tomu, co říká člověk? Můžeš to převyprávět vlastními slovy?*“
- Pomáhá s orientací v čase, otevírá a uzavírá plénium, děkuje za jednotlivé promluvy a za ochotu si vzájemně naslouchat.
- Na závěr shrnuje diskuzi, např. otázkou: „*Co potřebujeme udělat pro to, abychom se posunuli dál?*“

Jak probíhá první plénium:

Promítněte ilustrační obrázek/fotku lesa s loukou a potůčkem pro dokreslení atmosféry.

Člověk/rodina představí svůj návrh na stavbu domu, včetně nákresu, a poprosí ostatní bytosti, aby k návrhu daly své první krátké komentáře. Ty je možné zapsat okolo nákresu domu.

Je možné dát studujícím, kteří zastupují jeden okruh bytostí, 2 minuty na poradu a pak je teprve nechat návrh komentovat. Mohou si zvolit jednoho mluvčího. Pravděpodobně budou zaznívat obavy, jak se stavba domu dotkne jejich života.

TIP:

Pokud vnímáte, že by to bylo vhodné (zejména vzhledem k potřebám a zkušenostem skupiny), můžete zvýšit práh komunikace mezi bytostmi např. tím, že necháte zvířata mluvit „vlastní řečí“, vrčením, bubláním (voda), apod. Nebo můžete před začátek pléna zařadit divadelní rozehrávku, kdy se budete společně vžívat postupně do jednotlivých bytostí, pohybovat se prostorem a chovat se jako oni. Může to studujícím pomoci vžít se do jejich bytostí a plénium bude pravděpodobně autentičtější.

4. Diskuze a mapování potřeb (20 minut)

Lidé (6–8 osob v roli člověka) se rozdělí a vedou s ostatními skupinami bytostí hlubší rozhovory o tom, co potřebují. Probíhá mapování potřeb, cca 10 minut.

K rozhovorům mohou využít následující otázky (promítněte nebo je napište na tabuli):

- *V čem vás náš návrh ohrožuje?*
- *Ověřím, jak vám teď rozumím: „Kdybych byl/a ve vaší kůži, tak bych cítil/a nebo potřeboval/a...“*
- *Co je to, co potřebujete chránit? Co je pro vás důležité?*

Výstupem tohoto by měly být jasně pojmenované potřeby různých bytostí. Je dobré je zaznamenávat průběžně na flipchart nebo tabuli.

Lidé pak na základě zjištěných potřeb připraví jeden nový návrh/úpravu, jak má dům a jeho okolí vypadat nebo jaký má být způsob života v domě. Stačí jeden návrh, dejte jim na to cca 5 minut.

Ostatní bytosti mohou mezitím navštívit co nejvíc dalších mimolidských bytostí a ptát se jich, na co v diskuzích přišly. Také si mohou zvolit mluvčího své skupiny, který bude na druhém plénu mluvit za ně.

5. Druhé plénium a oslava (20 minut)

Lidé představí nový návrh reagující na potřeby dalších bytostí. Při představení návrhu je dobré zmínit i potřeby, na které návrh reaguje.

Facilitující dále zastává svou roli a dává prostor všem ostatním bytostem se k návrhu vyjádřit. Může být dobré se zaměřit nejen na připomínky, ale také ocenění toho, co (jaké potřeby, obavy) bylo v novém návrhu zohledněno.

Závěr druhého pléna oslavte. Zde jsou 2 návrhy, jak na to:

A) oslava společné práce: *Co spolu jako různé bytosti chcete oslavit? Co jste zvládli vydiskutovat a uzavřít? Co se povedlo?*

B) imaginární hostina: Všichni pantomimicky vezmou do ruky/tlapy/pusy/tlamy... nějaké své oblíbené jídlo (dle druhu bytosti) a podniknou symbolickou hostinu.

6. Reflexe a ukončení (10 minut)

Než přejdete k reflexi, je dobré „setřepat“ ze sebe roli, kterou studující doposud zastávali. Lze to udělat doslovným setřepáním anebo aspoň přemístěním se na jiné místo a vědomým vystoupením z role.

Reflexi proveďte v kruhu a skupině položte následující otázku:

- *Jaké nové uvědomění, jakou novou perspektivu mi to přineslo?*

Můžete nechat mluvit jednoho po druhém (zejména pokud máte menší skupinu) nebo sbírat různé nové perspektivy od těch, kteří chtějí sdílet. Kruhu můžete předradit krátké sdílení ve dvojicích, které studujícím pomůže utřídit si myšlenky, a společné sdílení pak bude svižnější a výstižnější.

Metodický komentář:

Lekce je součástí klimatického vzdělávání, protože rozvíjí klíčové kompetence potřebné pro porozumění klimatické krizi a pro hledání udržitelných řešení: empatii k mimolidským bytostem, systémové myšlení, schopnost kolektivního rozhodování, kreativní imaginaci a citlivost k přírodě. Přestože se nezabývá přímo klimatickou změnou, vytváří základy, na kterých může být později postaveno hlubší klimatické porozumění a odpovědné jednání.

Klimatická změna není jen vědecký jev – je to také problém vztahu člověka k přírodnímu prostředí, ke kterému patří i vnímání dopadů lidských rozhodnutí na živé systémy.

Zdroje:

MACY, J.; BROWN, M. Y. Návrat do života: aktualizovaný průvodce Metodou obnovy spojení [přeložil R. Boucný]. 1. vyd. v českém jazyce. Praha: Maitrea, 2020.

SPANJAR, G., SUURENBROEK, F., LIMPENS, P., SCHRAMKÓ, S. Natuurinclusieve gebiedsontwikkeling: van pionieren naar governance [online]. Rotterdam: nai010 uitgevers / publishers, 2024 [cit. 2025-11-26]. Dostupné z: <https://www.nai010.com/en/product/nature-inclusive-urban-development/>

VOLLAARD, P., VINK, J., de ZWARTE, N. Building Urban Nature: Towards a Nature-Inclusive Architecture [online]. Rotterdam: nai010 publishers, 2023 [cit. 2025-11-26]. Dostupné z: <https://www.nai010.com/en/product/building-urban-nature/nai010-uitgevers/publishers>

WEBER, A.; WEBER, E.; WEBER, M.; ČEŘENOVÁ, J. Blbinky a bláto: akční knížka vhodná do velkoměst & pro stavbu domečků na stromech. Praha: DharmaGaia, 2015.

Přílohy:

Příloha 1: Popisy rolí

Financováno
Evropskou unií
NextGenerationEU

NÁRODNÍ
PLÁN OBNOVY

Ministerstvo životního prostředí

STÁTNÍ FOND
ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ
ČESKÉ REPUBLIKY